

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КРИЦЬКА ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.146

РЕЧОВІ ДОКАЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Туманянець Ануш Робертівна,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального процесу.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Шумило Микола Єгорович,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, професор кафедри
правосуддя, Заслужений діяч науки і техніки
України, член-кореспондент Національної
академії правових наук України;

кандидат юридичних наук, доцент
Гмирко Валерій Петрович,
Університет митної справи та фінансів,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін.

Захист відбудеться «29» березня 2018 р. о «14» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-А.

Автореферат розіслано «22» лютого 2018 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування теми дослідження. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р. (далі – КПК України), побудований на характерних для демократичної держави правових ідеях, закріплюючи найважливіші гарантії здійснення правосуддя, містить низку законодавчих конструкцій, які втілюють принципово нові концептуальні підходи до розуміння доказування у кримінальному процесі. Закономірним результатом законодавчих новацій стали, зокрема, зміни в регламентації порядку формування речових доказів у кримінальному провадженні.

Актуальність обраної теми обумовлюється недосконалістю чинного правового регулювання механізму формування речових доказів, що знаходить свій прояв у наявності прогалин, а також застосуванні норм права, що викликають неоднозначне їх тлумачення правозастосовниками. Плуралістичність наукових підходів до розуміння сутності речових доказів і належної правової процедури їх формування, що, у свою чергу, виражається у пропонованих ученими рекомендаціях практико-прикладного характеру, які суттєво різняться між собою і тому не сприяють єдності правозастосовної практики, також свідчить про актуальність теми дисертації.

Вагомим підґрунтям для дослідження питань доказового права є праці видатних учених дореволюційного періоду, серед яких варто згадати І. Бентама, С. І. Вікторського, Л. С. Владимірова, О. С. Жиряєва, М. М. Розіна, В. К. Случевського, В. Д. Спасовича, І. Я. Фойницького та ін.

Посилення наукового інтересу до проблематики речових доказів спостерігалось також і в радянські часи в роботах таких учених, як В. Д. Арсеньєв, Р. С. Белкін, Т. В. Варфоломєєва, Г. Ф. Горський, М. М. Гродзинський, А. І. Дворкін, В. Я. Дорохов, М. В. Жогін, О. О. Ейсман, П. С. Елькінд, Г. Б. Карнович, А. Х. Кежоян, Н. М. Кіпніс, Л. Д. Кокорев, М. П. Кузнецов, П. А. Лупинська, А. О. Ляш, М. М. Михєнко, Ю. К. Орлов, В. М. Савицький, М. О. Селіванов, Н. В. Сибільова, М. С. Строгович, О. І. Трусов, Ф. Н. Фаткуллін, С. А. Шейфер, М. Л. Якуб та інших.

Різні аспекти проблематики речових доказів у кримінальному процесі стали предметом дослідження і в працях науковців сучасного періоду, серед яких слушно зазначити О. С. Александрова, О. Я. Баєва, В. С. Балакшина, О. А. Баригіну, Н. М. Басай, А. Р. Белкіна, Ю. П. Боруленкова, Р. А. Бостанова, В. В. Вапнярчука, А. А. Васяєва, І. В. Гловіюк, В. П. Гмирка, О. Є. Головікіна, В. О. Гринюка, Ю. М. Грошевого, Д. В. Давидову, Е. А. Долю, М. М. Єгорова, В. А. Журавля, В. І. Зажицького, М. А. Іванова, І. Ю. Кайла, О. В. Капліну, С. О. Ковальчука, П. В. Козловського, В. О. Коновалову, Р. В. Костенка, М. Є. Кравченка, Л. М. Лобойка, Д. А. Лопаткіна, Л. І. Малахову, Р. Я. Мамедова, А. В. Панову, П. С. Пастухова, М. А. Погорєцького, Н. А. Попову, С. Б. Россинського, О. О. Рясова, В. О. Семенцова, Ю. М. Середу, О. Б. Соловійова, О. С. Старенького, С. М. Стахівського, М. М. Стояна, В. В. Тютюнника, С. Б. Фоміна, Ю. В. Худякову, В. Ю. Шепітька, О. Г. Шило, М. Є. Шумила та інших.

Незважаючи на значну кількість наукових праць та підвищений інтерес до проблем доказового права у кримінальному процесі, досі залишаються дискусійними або взагалі невіршеними багато питань, пов'язаних з речовими доказами у кримінальному провадженні, як доктринального, так і суто прикладного характеру. До того ж переважна більшість наукових досліджень ґрунтується на раніше діючому законодавстві, а отже, у них не були й не могли бути враховані зміни, пов'язані з новою парадигмою кримінального процесу. Крім того, досі не проводилося дослідження речових доказів крізь призму процесуального механізму їх формування у кримінальному провадженні. Зазначені чинники обумовили актуальність обраної теми і визначили напрями наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертації «Речові докази у кримінальному провадженні» затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 26 грудня 2014 р.).

Мета й завдання дослідження. Метою роботи є отримання нових результатів у вигляді наукових висновків щодо правової природи речових доказів у кримінальному провадженні та процесуального механізму їх формування, виявлення пов'язаних із цим проблем, пошуку можливих шляхів їх подолання, встановлення способів удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства і практики його застосування.

Поставлена мета обумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- з'ясувати правову природу речових доказів через розкриття їх сутнісних елементів та ознак;
- сформулювати авторські дефініції понять «речовий доказ» і «формування речових доказів»;
- установити співвідношення між речовими доказами та іншими матеріальними об'єктами для з'ясування їх місця у колі інших подібних явищ;
- запропонувати класифікацію речових доказів у кримінальному провадженні;
- розкрити сутність і структуру процесуального механізму формування речових доказів у кримінальному провадженні;
- на підставі проведеного дослідження, а також узагальнення правозастосовної практики виявити недоліки правового регулювання процесуального порядку формування речових доказів у кримінальному провадженні та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають і розвиваються у зв'язку з формуванням речових доказів та їх використанням у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є речові докази у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Методологічні підвалини дисертаційної роботи становить сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що мають місце в сучасній правовій доктрині. З урахуванням специфіки мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, для повного розкриття змісту його теми використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, застосовані в юридичній науці.

Звернення до діалектичного методу забезпечило розгляд речових доказів у кримінальному провадженні з позиції цілісності явища і взаємопов'язаності окремих його елементів (підрозділи 1.1; 2.1), надало змогу розкрити сутнісні елементи та ознаки речових доказів (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий метод було задіяно для проведення компаративістських досліджень у межах обраної теми, зокрема, у процесі аналізу існуючих дефініцій категорії «речові докази», їх співвідношення з документами, порядку формування речових доказів в законодавстві зарубіжних держав (підрозділи 1.1; 1.2; 2.2). Оперування формально-юридичним методом стало в нагоді для уточнення й формулювання визначення понять «речовий доказ», «формування речових доказів», «зберігання речових доказів» (підрозділи 1.1; 2.1; 2.4). Системно-структурний метод надав можливість здійснити поділ речових доказів на групи залежно від способу їх отримання й характеру правообмеження при їх збиранні (підрозділ 1.3), а також розробити структуру процесуального механізму їх формування (підрозділ 2.1) і охарактеризувати порядок їх зберігання шляхом виокремлення його елементів (підрозділ 2.4). Статистичний метод дозволив узагальнити матеріали правозастосовної практики. Звернення до методу соціологічних досліджень у формі анкетування дало можливість отримати зріз свідомості слідчих з питань, що охоплюються предметом дослідження. Логіко-процесуальний метод забезпечив вивчення поетапності процесуального порядку формування речових доказів (підрозділи 2.1 – 2.3). Методи моделювання й абстрагування використовувалися під час опрацювання науково-теоретичних моделей змін до кримінального процесуального законодавства України з метою вдосконалення правової регламентації питань, пов'язаних з формуванням речових доказів у кримінальному провадженні (підрозділи 2.1 – 2.4). Метод узагальнення сприяв послідовному зведенню одиничних фактів у єдине ціле й формулюванню обґрунтованих висновків, спрямованих на вдосконалення законодавчого регулювання досліджуваних питань, подолання його колізій і прогалин.

Указані методи застосовувалися комплексно, що сприяло забезпеченню всебічності, повноти й об'єктивності проведеного дослідження, обґрунтованості та узгодженості сформульованих у дисертації висновків, а також достовірності отриманих результатів.

Нормативно-правове та інформаційне підґрунтя дисертації склали: Конституція України; міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; рішення ЄСПЛ; КПК України; закони й підзаконні нормативно-правові акти України; постанови Пленуму ВСУ й інформаційні листи ВССУ; законодавство зарубіжних держав; КПК України 1960 р.

Теоретичною основою дисертаційної роботи послуговували наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії права, філософії, конституційного, кримінального, кримінального процесуального, міжнародного, цивільного права та криміналістики.

Емпіричну базу дослідження становлять дані, отримані авторкою в результаті здійснення узагальнення практики, в межах якого опрацьовано понад 300 судових рішень (вироків та ухвал), розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень. З тематики дисертації проведено анкетування 32 слідчих СВ УСБУ в Харківській області та 220 слідчих Національної поліції у Донецькій області.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першою в Україні після прийняття КПК у 2012 р. кваліфікаційною науковою працею, присвяченою комплексному аналізу процесуального механізму формування речових доказів, їх зберігання й використання у кримінальному провадженні, в перебігу якої отримано нові результати у вигляді наукових висновків, спрямованих на вирішення теоретичних і практичних питань, які складають зміст порушеної проблематики.

До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі.

Уперше:

– класифіковано речові докази у кримінальному провадженні: (1) залежно від способу їх отримання на матеріальні об'єкти: а) вилучені під час проведення процесуальних дій, б) надані в добровільному порядку, в) спеціально створені; (2) за характером правообмеження при їх збиранні на матеріальні об'єкти, отримання яких: а) пов'язано з примусовим обмеженням права власності, б) пов'язано з добровільним обмеженням права власності, в) не пов'язано з обмеженням права власності;

– запропоновано авторське визначення поняття «формування речових доказів», під яким пропонується розуміти регламентовану кримінальним процесуальним законодавством діяльність з виявлення, вилучення, процесуального оформлення, дослідження, а також зберігання матеріальних об'єктів з метою їх використання як речових доказів у кримінальному провадженні;

– встановлено зміст процесуального механізму формування речових доказів у кримінальному провадженні й виокремлено його основні елементи: (1) об'єкт формування; (2) суб'єкт формування; (3) діяльність з формування речових доказів, здійснювана в передбаченому законом порядку; (4) правова основа;

– обґрунтовано доцільність виокремлення трьох груп умов зберігання речових доказів: (1) умови, які стосуються упакування матеріального об'єкта; (2)

умови, яким повинно відповідати місце зберігання матеріального об'єкта та (3) умови, які пов'язані з порядком передачі матеріальних об'єктів на зберігання та їх отримання для використання під час кримінального провадження;

– зроблено висновок про відсутність правової визначеності при вирішенні питання про речові докази у разі закриття кримінального провадження слідчим або прокурором і запропоновано шляхи вдосконалення законодавства з метою усунення вказаного недоліку;

– констатовано невідповідність дій, що вчиняються з метою дослідження інформації, яка може міститись у цифровому пристрої, правовому змісту такої слідчої (розшукової) дії, як огляд предмета. З огляду на це, визнано доцільним застосування в цьому випадку порядку тимчасового доступу до такої інформації шляхом ознайомлення з нею та її копіювання, що може бути здійснено для подолання системи логічного захисту й отримання вказаного доступу з використанням спеціальних знань.

Удосконалено:

– доктринальне визначення поняття речовий доказ, під яким пропонується розуміти матеріальний об'єкт, отриманий у встановленому законом порядку, який за своїми об'єктивно сформованими ознаками та/або внутрішніми властивостями, місцем, часом виявлення може сприяти встановленню наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню;

– теоретичні положення щодо систематизації ознак речових доказів у кримінальному провадженні, які, з урахуванням їх сутнісних елементів, доцільно поділити на три групи: (1) змістовні (інформаційні), до яких слід віднести: а) об'єктивність, б) наявність зв'язку з обставинами, що мають значення для кримінального провадження, в) доступність для безпосереднього сприйняття змісту речових доказів, г) невербальність; (2) формально-матеріальні, серед яких виокремлюються: а) матеріальність, б) незамінність; (3) формально-процесуальні, а саме: а) комплексність, б) визначеність;

– наукові погляди стосовно виокремлення характерних властивостей цифрових джерел доказової інформації, які обумовлюють їх особливий процесуальний статус, а саме: а) неречовий характер, який пов'язаний з відсутністю константного зв'язку з матеріальним носієм; б) неможливість безпосереднього сприйняття й подальшого дослідження, тобто цифрова інформація повинна бути інтерпретована й перекодована за допомогою спеціальних технічних засобів і програмного забезпечення; в) можливість дистанційного внесення змін до цифрової інформації та її знищення; г) специфічний порядок збирання, перевірки та оцінки;

– пропозицію щодо закріплення в КПК України особливого порядку проведення експертного дослідження матеріальних об'єктів у разі їх можливого знищення або повного витрачання під час експертизи шляхом залучення комісії експертів сторонами кримінального провадження і слідчим суддею;

– поняття зберігання речових доказів, під яким слід розуміти діяльність, яка сприяє формуванню речових доказів, полягає у вжитті заходів, спрямованих на збереження матеріального носія, його доказових ознак та/або внутрішніх властивостей з метою попередження їх втрати, пошкодження, зміни, спотворення тощо, і яка забезпечує можливість їх використання в доказуванні, а також дотримання майнових прав учасників кримінального провадження.

Набули подальшого розвитку:

– наукові підходи до характеристики сутнісних елементів поняття «речовий доказ» у кримінальному провадженні, до яких пропонується відносити: (1) зміст, яким є властивості, ознаки матеріального об'єкта, що набувають значення фактичних даних у розумінні ч. 1 ст. 84 КПК України; (2) матеріальну форму, представлену конкретним матеріальним об'єктом – носієм цих фактичних даних; (3) процесуальну форму як сукупність процесуальних дій, спрямованих на виявлення й фіксацію матеріальних об'єктів як речових доказів, і процесуальних актів, які їх закріплюють;

– аргументи на підтвердження необхідності поширення можливості депонування (від лат. *depono* – «класти», «зберігати») доказів на речові докази на стадії досудового розслідування;

– доводи на підтримку доктринальної позиції, відповідно до якої недотримання правил упакування і зберігання речових доказів не тягне за собою визнання таких матеріальних об'єктів очевидно недопустимими доказами, а суд має враховувати суттєвість допущеного порушення та його вплив на достовірність відповідного речового доказу.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: (а) у науково-дослідницькій сфері – для подальшого дослідження речових доказів у кримінальному провадженні; (б) у законотворчій діяльності – у процесі вдосконалення норм чинного КПК України; (в) у правозастосовній діяльності – для удосконалення практики застосування законодавства, що регламентує процесуальний механізм формування речових доказів у кримінальному провадженні; (г) у навчально-методичному процесі – під час викладання курсів «Кримінальний процес», «Теорія та практика кримінального процесуального доказування», інших навчальних дисциплін, підготовки підручників, науково-практичних посібників і методичних рекомендацій; (д) у науковій роботі студентів та аспірантів – при дослідженні проблематики речових доказів у кримінальному провадженні. Результати цього дослідження впроваджені в навчальну діяльність Національної академії внутрішніх справ (акт впровадження від 22 червня 2017 р.) та Інституту права імені Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом (акт впровадження від 31 травня 2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні положення й висновки дисертації доповідалися автором і були

предметом обговорення на всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: «Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза» (м. Кишинев, Республіка Молдова, 27-28 березня 2015 р.); «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 10-11 квітня 2015 р.); «Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених» (м. Харків, 16 квітня 2015 р.); «Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників» (м. Харків, 20 травня 2015 р.); «Особенности нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 5-6 червня 2015 р.); «Юриспруденція і практика: проблеми сучасного процесу європейської інтеграції» (м. Братислава, Словачька Республіка, 27-28 листопада 2015 р.); «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпропетровськ, 4-5 березня 2016 р.); «Інформаційне та науково-методологічне забезпечення досудового розслідування й судового провадження: матеріали круглого столу» (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.); «Противодействие преступности: криминологические, уголовно-правовые и уголовно-процессуальные аспекты» (м. Брест, Республіка Білорусь, 23 березня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дослідження знайшли відображення в 16 наукових публікаціях, з яких 3 наукові статті, надруковані в журналах, включених до переліку наукових фахових видань України, 3 – у науковому виданні, включеному до наукометричної бази Index Copernicus International (Польща), 1 стаття у науковому періодичному виданні іноземної держави, та тези 9 доповідей на наукових та науково-практичних конференціях, у тому числі і міжнародних.

Структура дисертації визначається предметом, метою й завданнями дослідження, складається зі вступу, 2-х розділів, що містять 7 підрозділів і 7 пунктів, з висновків і списку використаних джерел (310 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, з яких основного тексту – 194 сторінки, список використаних джерел охоплює 32 сторінки, додатки – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовуються вибір теми дисертації, її актуальність, зв'язок з науковими програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічне й теоретичне підґрунтя, формулюються положення, що характеризують наукову новизну роботи, з'ясовується практичне значення одержаних результатів, указується ступінь їх апробації.

Розділ 1. «Сутність речових доказів у кримінальному провадженні та їх класифікація» складається з 3-х підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Поняття речових доказів у кримінальному провадженні» проведено дослідження становлення й розвитку наукових позицій щодо розуміння правової природи речових доказів у кримінальному провадженні.

Робиться висновок, що неоднозначність і різноманітність підходів до сутнісних елементів, ознак і поняття речових доказів перешкоджає забезпеченню єдності правозастосовної практики в роботі з цим процесуальним джерелом доказів, а також не дає можливості однозначно окреслити коло об'єктів, які можуть бути віднесені до них. Дисертантом сформульоване поняття «речовий доказ», виокремлено його ознаки й розкрито зміст кожної з них.

Підрозділ 1.2. «Співвідношення речових доказів з іншими матеріальними об'єктами» включає 4 пункти.

У пункті 1.2.1. «Співвідношення речових доказів і цифрових джерел доказової інформації» аналізуються характерні властивості цифрових джерел доказової інформації, які обумовлюють їх особливий процесуальний статус. Екстраполяція висловлених автором пропозицій стосовно сутнісних елементів речового доказу у кримінальному провадженні на чинну модель кримінального процесуального законодавства надала можливість дійти висновку, що цифрові джерела доказової інформації доцільно визнавати саме речовими доказами, виокремлюючи їх: 1) зміст – цифрову інформацію, специфічними особливостями якої є її трансльованість (передача з одного носія на інший), мультиплікативність (одночасне існування однієї й тієї ж інформації на різних носіях) і мінливість (змінюваність з віддаленого доступу або взагалі без участі людини за допомогою спеціально створеної програми); 2) матеріальну форму – цифровий носій інформації та 3) процесуальну форму – відповідне процесуальне оформлення.

У пункті 1.2.2. «Співвідношення речових доказів і документів» розглядаються критерії розмежування зазначених процесуальних джерел доказів і доводиться, що останнє доцільно здійснювати за сукупністю законодавчо закріплених і доктринально розроблених критеріїв. Указаний умовивід підтверджується результатами анкетування слідчих, 36% яких висловилися на користь позиції щодо необхідності врахування декількох критеріїв для визнання документа речовим доказом, 29% – що визнання документів речовими доказами повинно мати місце в усіх випадках, 21% – коли значення має зовнішня форма документа, 11% – якщо останній є незамінним і його втрата означає втрату доказу, і лише 3% респондентів взагалі не вважають доцільним визнавати документ речовим доказом.

У пункті 1.2.3. «Співвідношення речових доказів і зразків для експертизи» відзначається, що відмежування так званих похідних речових доказів від зразків, отриманих у порядку, передбаченому статтями 245 («Отримання зразків для експертизи») та 274 («Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження») КПК України, можна провести за такими критеріями, як (а) механізм формування, (б) можливість відібрання зразків з неодноразовим повторенням цієї процедури і (в) мета їх створення – виключно для порівняння з речовими доказами, а не для їх заміни. Результати опитування показали, що більшість слідчих (52%) переконані в необхідності визнавати речовими доказами і приєднувати до матеріалів кримінального провадження об'єкти, що були носіями зразків для порівняльного

дослідження (ватні й марлеві тампони, вушні палички тощо), після їх використання під час проведення експертизи.

Пункт 1.2.4. «Співвідношення речових доказів і мікрооб'єктів» містить огляд наукових підходів стосовно співвідношення понять «мікрооб'єкт», «мікрослід» і «мікрочастинка». Висловлюється точка зору що мікрооб'єкти, нерозривно пов'язані з предметом – носієм, і виявлені окремо мікрооб'єкти, треба розглядати нарізно. Перша група, на думку дисертанта, не має самостійного значення, оскільки є невід'ємною частиною самого предмета-носія. Стосовно ж другої групи мікрооб'єктів указується, що недоцільно визнавати їх речовими доказами, зважаючи на їх під час огляду недоступність для безпосереднього сприйняття учасниками кримінального провадження. Аргументується, що доказова інформація, отримана в результаті дослідження цієї групи мікрооб'єктів, становить собою зміст висновку експерта, а не речового доказу.

У підрозділі 1.3. «Класифікація речових доказів у кримінальному провадженні» за допомогою системно-структурного методу розглянута класифікація речових доказів та продемонстровано її практико-прикладне значення.

Грунтуючись на існуючих доктринальних позиціях із цього питання і враховуючи чинні законодавчі конструкції, дисертантка пропонує такі класифікаційні групи речових доказів у кримінальному провадженні: (1) залежно від способу отримання – матеріальні об'єкти: а) вилучені під час проведення процесуальних дій, б) надані в добровільному порядку, в) спеціально створені; (2) за характером правообмеження при їх збиранні – матеріальні об'єкти, отримання яких: а) пов'язано з примусовим обмеженням права власності, б) пов'язано з добровільним обмеженням права власності, в) не пов'язано з обмеженням права власності.

Розділ 2. «Процесуальний механізм формування речових доказів у кримінальному провадженні» складається з 4-х підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Зміст процесуального механізму формування речових доказів у кримінальному провадженні» розкриваються сутність процесуального механізму формування речових доказів та його основні елементи: (1) об'єкт формування; (2) суб'єкт формування; (3) діяльність з формування речових доказів, здійснювана в передбаченому законом порядку; (4) правова основа.

Досліджені основні наукові підходи до визначення поняття «формування доказів» та пропонується під формуванням речових доказів розуміти регламентовану процесуальним законодавством діяльність з виявлення, вилучення, процесуального оформлення, дослідження, а також зберігання матеріальних об'єктів з метою їх використання як речових доказів у кримінальному провадженні.

З метою забезпечення контролю за законністю й обґрунтованістю обмеження права власності щодо майна, яке було тимчасово вилучено й на яке накладено арешт, відзначається необхідність закріплення на законодавчому рівні обов'язку винесення слідчим, прокурором постанови про визнання матеріального об'єкта

речовим доказом не пізніше п'яти днів з моменту вилучення такого об'єкта. Якщо ж для визнання матеріальних об'єктів речовими доказами потрібно призначення експертизи, постанова повинна бути винесена не пізніше наступного робочого дня після отримання слідчим або прокурором висновку експерта.

Підрозділ 2.2. «Виявлення, вилучення і процесуальне оформлення матеріальних об'єктів як речових доказів у кримінальному провадженні» складається з 3-х пунктів, присвячених характеристиці основних напрямів отримання речових доказів у кримінальному провадженні, як-от: а) вилучення матеріальних об'єктів під час проведення процесуальних дій, б) надання матеріальних об'єктів у добровільному порядку, в) спеціальне створення матеріальних об'єктів.

У пункті 2.2.1. «Вилучення матеріальних об'єктів під час проведення процесуальних дій» досліджуються проблеми прикладного характеру, пов'язані з необхідністю накладення арешту на вилучені матеріальні об'єкти.

Автором наводяться додаткові аргументи на користь висловленої у науці позиції щодо доцільності накладення арешту на матеріальні об'єкти, які у подальшому визнаються речовими доказами, незалежно від надання дозволу на їх вилучення в ухвалі слідчого судді й набуття ними статусу тимчасово вилученого майна. Водночас поставлено під сумнів існуючу практику накладення арешту на матеріальні об'єкти, які не відповідають сутнісному змісту поняття речі за цивільним законодавством і які не мають цінності, однак можуть містити сліди кримінального правопорушення. Указаний підхід підтримується і практичними працівниками: 82% респондентів висловилися проти накладення арешту на вказані об'єкти, 18% – його підтримують. Зважаючи на це, пропонується доповнити ст. 167 КПК України частиною 3 такого змісту: «Не буде вважатися тимчасово вилученим майно, яке не має ніякої цінності й не може бути використано».

Констатовано, що дії, вчинювані з метою дослідження інформації, яка може міститись у цифровому пристрої, не відповідають правовому змісту такої слідчої (розшукової) дії, як огляд предмета. Зважаючи на це, визнано доцільним застосування в цьому випадку порядку тимчасового доступу до такої інформації шляхом ознайомлення з нею та її копіювання, що може бути здійснено для подолання системи логічного захисту й отримання вказаного доступу з використанням спеціальних знань.

Обґрунтовується доцільність законодавчо дозволити слідчому бути присутнім під час проведення експертизи, якщо припускається можливість виявлення нових матеріальних об'єктів, що мають значення для кримінального провадження. При їх випадковому виявленні пропонується передбачити такий алгоритм дій експерта: 1) тимчасово зупинити дослідження й 2) негайно повідомити слідчого з метою забезпечення його участі в подальшому проведенні експертних дій.

У пункті 2.2.2. «Надання матеріальних об'єктів у добровільному порядку» аналізуються такі способи збирання речових доказів, як витребування речей від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових і фізичних осіб та їх отримання від цих суб'єктів. Висловлено думку, що критеріями відмежування витребування речей і документів як способу збирання доказів і тимчасового доступу до них як заходу забезпечення кримінального провадження є: а) наявність або відсутність добровільного бажання володільця видати відповідну річ або документ стороні кримінального провадження без ризику їх пошкодження або знищення, б) можливість або неможливість отримати речі й документи, що містять охоронювану законом таємницю, в) наявність або відсутність закріпленої у КПК України процесуальної форми реалізації відповідного способу збирання доказів.

Наголошуючи на необхідності правової регламентації процесуального порядку витребування, пропонується доповнити ч. 2 ст. 93 КПК України абзацом 2, в якому передбачити, що про витребування сторона обвинувачення виносить постанову, яка повинна відповідати вимогам ч. 5 ст. 110 КПК України й містити вказівку на добровільність надання речей, документів, відомостей, що мають значення для кримінального провадження. Дисертантом підтримується науковий підхід, згідно з яким видається доцільним закріплення у КПК України нормативного положення (за аналогією з порядком оформлення вилучення матеріальних об'єктів шляхом тимчасового доступу до речей і документів), відповідно до якого у разі надання речей складається протокол передачі (або надання) з додатком – описом переданих предметів, копію якого має бути вручено особам, які їх надали.

У пункті 2.2.3. «Спеціальне створення матеріальних об'єктів» зауважується, що цей спосіб отримання речових доказів не пов'язаний з їх довільним створенням, а може мати місце лише у разі, якщо вилучення первинних носіїв є недоцільним або неможливим з будь-яких причин, але при цьому можна використати окремі форми і способи фіксації, які дозволять перенести змістовну складову речового доказу на новий матеріальний носій інформації. Наводяться аргументи на спростування тези про необхідність накладення арешту на вказаний різновид матеріальних об'єктів, оскільки вони не належать жодній особі, а їх вилучення не обмежує права власності.

У підрозділі 2.3. «Дослідження матеріальних об'єктів як речових доказів у кримінальному провадженні» окреслюються завдання цієї діяльності, до яких, на думку дисертанта, доцільно віднести: (1) встановлення належності змісту (інформаційної складової) виявлених і вилучених матеріальних об'єктів; (2) встановлення допустимості матеріальної форми (носія інформації) та процесуальної форми речових доказів; (3) встановлення достовірності змісту (інформаційної складової) виявлених і вилучених матеріальних об'єктів і самого носія інформації (матеріальної форми).

Окрему увагу приділено існуючій на практиці проблемі можливого знищення або повного витрачання матеріального об'єкта під час проведення експертизи, що

створює перешкоди в реалізації засад змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості й безпосередності дослідження показань, речей і документів. Дані проведеного анкетування слідчих свідчать, що 93 % респондентів відомі випадки знищення або повного витрачання матеріального об'єкта під час проведення експертизи. У зв'язку із цим пропонується: (а) поширити можливість депонування на речові докази і (б) закріпити в КПК України особливий порядок проведення експертного дослідження шляхом залучення комісії експертів сторонами кримінального провадження і слідчим суддею.

У контексті дослідження розроблених у науці критеріїв допустимості доказів доводиться, що встановлення допустимості матеріальної і процесуальної форм речових доказів має місце, якщо: (1) джерелом (носієм) доказової інформації є матеріальний об'єкт, який відповідає критеріям, зазначеним у ч. 1 ст. 98 КПК України; (2) цей матеріальний об'єкт виявлено, вилучено й оформлено уповноваженим учасником кримінального провадження; (3) під час виявлення й вилучення цього матеріального об'єкта дотримано порядок проведення процесуальної дії, в ході якої його отримано; (4) під час його виявлення й вилучення дотримано вимоги щодо процесуального оформлення.

У підрозділі 2.4. «Зберігання матеріальних об'єктів як речових доказів і вирішення питання про них у кримінальному провадженні» здійснюється аналіз наукових підходів до визначення поняття «зберігання речових доказів», на підставі чого формулюється його авторська дефініція, з'ясовується мета та способи зберігання.

На думку автора, мета зберігання речових доказів полягає у збереженні матеріального носія, його доказових ознак та/або внутрішніх властивостей з ціллю попередження їх втрати, пошкодження, зміни, спотворення тощо, забезпечення їх використання в доказуванні, а також дотримання майнових прав учасників кримінального провадження. Основні способи зберігання речових доказів: а) разом з матеріалами кримінального провадження в індивідуальному сейфі (металевій шафі) слідчого, який здійснює кримінальне провадження; б) у спеціальних приміщеннях органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ; в) у режимно-секретному підрозділі органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ; г) у спеціальних установах і на підприємствах; д) у власника (законного володільця) відповідного матеріального об'єкта. Робиться висновок про можливість виокремлення 3-х груп умов зберігання, а також надається характеристика суб'єктів, які забезпечують зберігання речових доказів у кримінальному провадженні.

Наводяться аргументи щодо доцільності внесення змін до назви і змісту ст. 100 КПК України, що стосуються: (1) врегулювання порядку процесуального оформлення передачі матеріального об'єкта його власникові (законному володільцю); (2) уточнення нормативного положення щодо процедури вирішення питання про речові докази у випадку закриття кримінального провадження слідчим

або прокурором; (3) деталізації нормативного регулювання порядку вирішення питання про речові докази на стадії досудового розслідування шляхом їх реалізації й зарахування отриманих від неї коштів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає в отриманні нових результатів у вигляді наукових висновків щодо характеристики речових доказів у кримінальному провадженні, процесуального механізму їх формування, а також теоретичних і практичних питань, пов'язаних з удосконаленням нормативної моделі вказаного інституту і правозастосування в цій сфері. Проведене дослідження дає можливість сформулювати низку висновків і пропозицій.

1. Вихідне значення для з'ясування правової природи речових доказів має розкриття сутнісних елементів цього процесуального джерела доказів. До них слід віднести: (1) зміст, яким є властивості, ознаки матеріального об'єкта, що набувають значення фактичних даних у розумінні ч. 1 ст. 84 КПК України; (2) матеріальну форму, представлену самим матеріальним об'єктом – носієм цих фактичних даних; (3) процесуальну форму як сукупність процесуальних дій, спрямованих на виявлення й фіксацію матеріальних об'єктів як речових доказів, та процесуальних актів, які їх закріплюють.

2. Систематизація характерних ознак речових доказів у кримінальному провадженні надала можливість відокремити речові докази від інших об'єктів матеріального світу, визначити їх місце в системі процесуальних джерел доказів і з урахуванням їх сутнісних елементів поділити ознаки речових доказів на три групи: (1) змістовні (інформаційні), до яких належать: а) об'єктивність, б) наявність зв'язку з обставинами, що мають значення для кримінального провадження, в) доступність для безпосереднього сприйняття змісту речових доказів, г) невербальність; (2) формально-матеріальні, серед яких виокремлюються: а) матеріальність, б) незамінність; (3) формально-процесуальні, а саме: а) комплексність, б) визначеність.

3. Під речовим доказом пропонується розуміти матеріальний об'єкт, отриманий у встановленому законом порядку, який за своїми об'єктивно сформованими ознаками та/або внутрішніми властивостями, місцем, часом виявлення може сприяти встановленню наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

4. Розкриття правової природи речових доказів у кримінальному провадженні неможливе без встановлення їх співвідношення з іншими матеріальними об'єктами. Виконання цього наукового завдання обумовлює необхідність формулювання критеріїв, за якими воно може бути здійснено, й до яких доцільно віднести: 1) спосіб збереження й передачі фактичних даних; 2) характер інформації, що складає зміст матеріального об'єкта; 3) заміність/ незамінність носія фактичних даних; 4) безпосередність/ опосередкованість дослідження матеріального об'єкта; 5) момент

формування доказової інформації; 6) характерні властивості матеріального об'єкта, що співвідноситься з речовим доказом.

5. Прикладне значення для диференціювання порядку залучення речових доказів до матеріалів кримінального провадження має їх поділ за способом отримання на матеріальні об'єкти: (1) вилучені під час проведення процесуальних дій; (2) надані у добровільному порядку; (3) спеціально створені.

З метою визначення оптимального механізму формування речових доказів у кримінальному провадженні запропоновано їх класифікацію за характером правообмеження при збиранні на матеріальні об'єкти, отримання яких: а) пов'язано з примусовим обмеженням права власності; б) пов'язано з добровільним обмеженням права власності; в) не пов'язано з обмеженням права власності.

6. Констатується відсутність у правовій науці розуміння сутності поняття «процесуальний механізм формування речових доказів». Розкриваючи його зміст, дисертантка пропонує виокремлювати такі елементи: (1) об'єкт формування – речовий доказ, який представлений тріадою складників (зміст, матеріальна і процесуальна форма); (2) суб'єкт формування – учасники кримінального провадження, які беруть безпосередню участь у формуванні речових доказів, а також сприяють цьому; (3) діяльність з формування речових доказів, що включає виявлення, вилучення, процесуальне оформлення матеріальних об'єктів як речових доказів, їх дослідження для встановлення належності, допустимості й достовірності (основна діяльність), а також зберігання речових доказів (допоміжна, забезпечувальна діяльність); (4) правова основа формування речових доказів – сукупність нормативно-правових актів, якими врегульована ця діяльність.

7. З метою унеможливлення втрати речових доказів у випадку незаконного закриття кримінального провадження видається доцільним уточнити положення ч. 9 ст. 100 КПК України і вказати: якщо слідчий або прокурор дійдуть висновку про існування підстав для закриття кримінального провадження, вони повинні звернутися до слідчого судді з клопотанням про спеціальну конфіскацію та вирішення питання про речові докази і документи до винесення постанови про закриття кримінального провадження. При цьому, оскарження постанови слідчого або прокурора про закриття кримінального провадження в порядку, передбаченому цим Кодексом, зупиняє набрання законної сили ухвалою слідчого судді, поставленою за результатами розгляду такого клопотання, та її виконання.

8. Визначаючись у дискусійному питанні стосовно доцільності поширення можливості депонування доказів на речові докази, автор формулює висновок про його застосування у наступних випадках: 1) депонування речових доказів, одержаних стороною захисту, з метою забезпечення ознайомлення з ними в судовому розгляді; 2) депонування речових доказів на підставі неможливості їх подання в судове провадження через їх можливе знищення або повне витрачання під час досудового розслідування; 3) депонування речових доказів з метою надання стороні захисту можливості проведення альтернативної експертизи.

9. Під зберіганням матеріальних об'єктів як речових доказів слід розуміти діяльність, яка сприяє формуванню речових доказів, полягає у вжитті заходів, спрямованих на збереження матеріального носія, його доказових ознак та/або внутрішніх властивостей з метою попередження їх втрати, пошкодження, зміни, спотворення тощо, і яка забезпечує можливість їх використання в доказуванні, а також дотримання майнових прав учасників кримінального провадження. Допоміжний, забезпечувальний характер цієї діяльності стосовно формування речових доказів у кримінальному провадженні обумовлює її включення до процесуального механізму формування останніх.

10. На оптимізацію процесуального порядку формування й використання речових доказів у кримінальному провадженні спрямовані наступні пропозиції автора:

– ч. 2 ст. 93 КПК України доповнити абзацом 2, в якому передбачити, що для витребування сторона обвинувачення виносить постанову, яка повинна відповідати вимогам ч. 5 ст. 110 КПК України та містити вказівку на добровільність надання речей, документів, відомостей, що мають значення для кримінального провадження;

– передбачити у КПК України необхідність винесення слідчим, прокурором постанови про визнання матеріального об'єкта речовим доказом не пізніше п'яти днів з моменту вилучення такого об'єкта. Якщо для визнання такого матеріального об'єкта речовим доказом потрібно призначення експертизи, то не пізніше наступного робочого дня після отримання слідчим або прокурором висновку експерта;

– для забезпечення правової визначеності термінологічно відкоригувати пункти 2-3 ч. 6 ст. 100 КПК України, замінивши словосполучення «за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду» на «за письмовою згодою власника або за рішенням слідчого судді, суду»;

– ч. 8 ст. 100 КПК України доповнити абзацом 2 такого змісту: «Кошти, отримані від реалізації речових доказів, зараховуються на спеціальний депозитний рахунок суду, який прийняв рішення про їх реалізацію»;

– з метою забезпечення можливості подальшого використання речових доказів у кримінальному провадженні в ч. 9 ст. 100 КПК України передбачити, що у випадках закриття кримінального провадження щодо підозрюваного повинно вирішуватися питання про повернення майна особі, щодо якої винесена постанова про закриття кримінального провадження;

– ч. 3 ст. 165 КПК України викласти в такій редакції: «Особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, зобов'язана за результатами тимчасового доступу до речей і документів скласти протокол тимчасового доступу з додатком (описом речей і документів, вилучених на виконання ухвали слідчого судді, суду) та залишити його копію володільцю речей і документів»;

– ст. 167 КПК України доповнити частиною 3 такого змісту: «Не буде вважатися тимчасово вилученим майно, яке не має ніякої цінності й не може бути використано»;

– у ч. 9 ст. 170 КПК України замінити словосполучення «...за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженим прокурором...» на «...за постановою Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженою прокурором...»;

– у ч. 2 ст. 171 КПК України закріпити обов'язок слідчого, прокурора звертатися з клопотанням про накладення арешту на вилучене під час огляду місця події майно незалежно від того, чи встановлено конкретну особу, якій це майно належить»;

– положення ч. 7 ст. 237 КПК України викласти в такій редакції: «...Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи вважаються тимчасово вилученим майном». Аналогічно пропонується внести зміни до ч. 7 ст. 236 КПК: «...Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку вважаються тимчасово вилученим майном»;

– для подолання колізії між нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і ч. 3 ст. 93 КПК внести до вказаного закону зміни, щодо надання адвокатуві можливості звернення до відповідних суб'єктів із запитом про надання речей»;

– п. 3.3 Правил проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної імунології бюро судово-медичної експертизи доповнити положенням, згідно з яким після завершення експертизи порівняльні зразки, отримані від живих осіб, які є замінними, не повертаються слідчому, а утилізуються експертом, про що робиться відповідна відмітка в його висновку.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Крицька І. О. Інститут речових доказів за кримінальним процесуальним законодавством України та деяких зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 169–174.

2. Крицька І. О. Становлення інституту речових доказів на українських землях: основні етапи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 153–157.

3. Крицька І. О. Речові докази та цифрова інформація: поняття та співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 301–305.

4. Крицька І. О. Окремі аспекти реалізації засади змагальності під час формування речових доказів у кримінальному провадженні. *Форум права* :

електрон. наук. фах. вид. 2016. № 5. С. 89–95. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_17.pdf (дата звернення: 07.09.2017).

5. Крицкая И. А. Проверка вещественных доказательств на досудебном расследовании: некоторые спорные вопросы. *Закон и жизнь = Legea si Viata*. 2017. № 1/2. С. 91–95.

6. Крицька І. О. Зберігання речових доказів у кримінальному провадженні: мета, способи, умови й суб'єкти. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №6. С. 178-182.

7. Крицька І. О. Особливості вилучення матеріальних об'єктів як речових доказів у ході обшуку та огляду. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3(49). С. 106-111.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Крицька І. О. Окремі питання щодо можливості поширення режиму речових доказів на цифрову інформацію. *Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза* : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Кишинев, Республика Молдова, 27-28 марта 2015 г.). Кишинев. 2015. Ч. 2. С. 76–79.

2. Крицька І. О. Правова природа мікрооб'єктів у кримінальному провадженні. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10-11 квітня 2015 р.). Київ. 2015. Ч. 2. С. 117–120.

3. Krytska I. O. Possibility for the extension of the material evidence regime to cover digital information. *Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених*: матеріали Всеукр. конф. (м. Харків, 16 квітня 2015 р.). Харків. 2015. С. 40-42.

4. Крицька І. О. «Поличне» як прообраз речових доказів. *Актуальні питання кримінального процесу очима молодих дослідників* : матеріали VI Всеукр. наук. конф. студентів і аспірантів (м. Харків, 20 травня 2015 р.). Харків. 2015. С. 145–147.

5. Крицька І. О. Інститут речових доказів за законодавством Англії, США та України: порівняльно-правовий аналіз. *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 5-6 червня 2015 р.). Херсон. 2015. С. 158–160.

6. Крицька І. О. Деякі проблеми визнання відеозапису речовим доказом у кримінальному провадженні. *Pravna veda a prax: vuzvu modernych europskych integracnyh procesov* : Medzinar. vedecka konf. (Bratislava, Slovenska republica, 27-28 novembra 2015 г.). Братислава. 2015. С. 143–145.

7. Крицька І. О. Особливості відмежування речових доказів від зразків для порівняльного дослідження у кримінальному провадженні. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 4-5 березня 2016 р.). Дніпропетровськ. 2016. С. 103–106.

8. Крицька І. О. До питання про зміст та форму речових доказів у кримінальному провадженні. *Інформаційне та науково-методологічне забезпечення досудового розслідування й судового провадження* : матеріали круглого столу (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.). Запоріжжя. 2016. С. 85–88.

9. Крицкая И.А. Дефиниции понятия «вещественные доказательства» в уголовном процессуальном законодательстве Украины и некоторых зарубежных стран: сравнительно-правовой анализ. *Противодействие преступности: криминологические, уголовно-правовые и уголовно-процессуальные аспекты* : сб. материалов Респ. науч.-практ. интернет- конф. (г. Брест, 23 марта 2017 г.). Брест. 2017. С. 148-151.

АНОТАЦІЯ

Крицька І. О. Речові докази у кримінальному провадженні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2018.

У роботі комплексно досліджено теоретичні і практичні аспекти нормативної регламентації процесуального порядку формування речових доказів та їх використання у кримінальному провадженні, удосконалено доктринальне визначення поняття речових доказів, розкрито їх сутнісні елементи й ознаки, встановлено співвідношення між речовими доказами та іншими матеріальними об'єктами, запропоновано авторську класифікацію речових доказів у кримінальному провадженні залежно від способу їх отримання й характеру правообмеження при їх збиранні.

Розкрито сутність і структуру процесуального механізму формування речових доказів у кримінальному провадженні, розглянуто його елементи.

На підставі проведеного дослідження й узагальнення правозастосовної практики виявлено недоліки правового регулювання процесуального порядку формування речових доказів у кримінальному провадженні, сформульовано науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Ключові слова: речові докази, докази, процесуальні джерела доказів, доказування, механізм формування речових доказів, збирання речових доказів.

АННОТАЦИЯ

Крицкая И. А. Вещественные доказательства в уголовном производстве. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по

специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика, судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2018.

Диссертация посвящена изучению теоретических и прикладных аспектов нормативной регламентации процессуального порядка формирования вещественных доказательств и их использования в уголовном производстве.

Под вещественным доказательством предлагается понимать материальный объект, полученный в установленном законом порядке, который по своим объективно сформированным признакам и/или внутренним свойствам может способствовать установлению наличия или отсутствия фактов и обстоятельств, имеющих значение для уголовного производства и подлежащих доказыванию.

Проанализированы сущностные элементы понятия вещественных доказательств, к которым следует относить содержание, материальную и процессуальную форму. В связи с этим выделены три группы признаков вещественных доказательств в уголовном производстве: (1) содержательные (информационные), к которым целесообразно отнести: а) объективность, б) наличие связи с обстоятельствами, имеющими значение для уголовного производства в) доступность для непосредственного восприятия содержания вещественных доказательств, г) невербальность; (2) формально-материальные, среди которых выделяются: а) материальность, б) незаменимость; (3) формально-процессуальные, а именно: а) комплексность б) определенность. На основании этого установлено соотношение вещественных доказательств с цифровыми источниками доказательств, документами, образцами для экспертизы и микрообъектами. Предложена авторская классификация вещественных доказательств в уголовном производстве в зависимости от: (1) способа их получения – материальные объекты: а) изъятые при проведении процессуальных действий, б) предоставленные в добровольном порядке, в) специально созданные; (2) характера правоограничения при их собирании – материальные объекты, получение которых: а) связано с принудительным ограничением права собственности; б) связано с добровольным ограничением права собственности; в) не связано с ограничением права собственности.

Установлено содержание процессуального механизма формирования вещественных доказательств в уголовном производстве и выделены его сущностные элементы, а именно: (1) объект формирования; (2) субъект формирования; (3) деятельность по формированию вещественных доказательств, осуществляемая в предусмотренном законом порядке; (4) правовая основа.

Анализируются проблемные вопросы относительно процедуры формирования вещественных доказательств в уголовном производстве, в том числе рассмотрены основные способы их получения, порядок процессуального оформления. Раскрыты особенности исследования вещественных доказательств в

уголовном производстве, а также понятие, цель, способы, условия и субъекты их хранения. Отдельное внимание уделяется некоторым проблемам, возникающим при решении вопроса о судьбе вещественных доказательств.

На основании проведенного исследования и обобщения правоприменительной практики выявлены недостатки правового регулирования процессуального порядка формирования вещественных доказательств в уголовном производстве, а также сформулированы научно обоснованные предложения, направленные на совершенствование действующего уголовного процессуального законодательства.

Ключевые слова: вещественные доказательства, доказательства, процессуальные источники доказательств, доказывание, механизм формирования вещественных доказательств, хранение вещественных доказательств.

SUMMARY

Krytska I. O. Material evidences in criminal proceedings. – The qualified scientific work on the right of the manuscript.

Thesis for the Candidate Degree of Juridical Sciences in specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensics Examination; Operational Search Activity». - Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. - Kharkiv, 2018.

The theoretical and practical aspects of normative regulation of procedural order of formation of material evidences and their using in criminal proceedings are investigated in the thesis; also doctrinal definition of the concept of material evidence has been improved; their essential elements and signs are revealed; the correlation between material evidences and other material objects is established; the author's classification of material evidences has been proposed, depending on the method of their acquisition and on the the nature of the restriction of the right to their receiving.

The essence and structure of the procedural mechanism for the formation of material evidence in criminal proceedings and its elements are considered.

Based on the conducted research and generalization of enforcement practices were found deficiencies of legal regulation of the procedural order of formation of material evidence in criminal proceedings and formulated scientifically based proposals aimed at improving the current criminal procedural legislation.

Keywords: material evidence, proof, procedural sources of evidence, mechanism of formation of material evidence, storage of material evidence.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент Карпенко М. О.

Підписано до друку 18.01.2018 р. Формат 60х90/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № _____

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.